

ქრისტიანე ცინცაბაძე
ენის ნაციონალიზაციისა და
ინტერნაციონალიზაციის ასპექტები თურქული ენის
სალექსიკონო მასალის საფუძველზე

ენა ადამიანის ისტორიის თანმდევი ფენომენია. იგი ადამიანებს შორის საურთიერთობო საშუალებას წარმოადგენს.

საზოგადოების განვითარებასთან ერთად, რა თქმა უნდა, დროთა განმავლობაში ურთიერთქმედებენ ენებიც; ამ ზემოქმედების შედეგად ერთ ენაში არსებული სიტყვების სხვა ენაში გადასვლა, ენის „თავისუფლების დარღვევას“ და ამავდროულად რეგრაციას იწვევს. ეკონომიკურად და კულტურულად დაწინაურებული ერების ენები გავლენას ახდენენ სხვა ენებზე. ეს გავლენები უპირველესად ლექსიკაში აისახება.

მოძიებული მასალები საშუალებას გვაძლევს პასუხი გავცეთ კითხვას: რა უფრო დიდ პრობლემას წარმოადგენს თანამედროვე თურქული ენისათვის სწრაფი ტემპით ენის ინტერნაციონალიზაცია თუ მკაცრი ნაციონალიზაცია.

სხვა ენებთან შედარებით, თურქული ენის მდგომარეობა ამ პრობლემის მიმართ განსხვავებულია; დღეს, ენათა უმრავლესობისათვის ენის ინტერნაციონალიზაცია თუ დადებით მოვლენად მიიჩნევა, თურქული ენისათვის მდგომარეობა საპირისპიროა. თანამედროვე თურქი ლინგვისტები თითქმის ერთხმად თვლიან რომ, ენის ინტერნაციონალიზაცია უარყოფით გავლენას ახდენს თურქულ

ენაზე, ამან შეიძლება ენის დასუსტება და შემდგომში გადაგვარება გამოიწვიოს.

სკეპტიკურად უყურებენ იმ საკითხსაც, რომ თანამედროვე სწავლებაში პრივილეგილირებულად ითვლება ის ნაშრომი, რომელიც მოპოვებული იქნება უცხო წყაროებში.

თურქული ენის პრივილეგია იმაში მდგომარეობს, რომ სამყაროს რომელ კუთხეშიც არ უნდა წავიდეთ, თურქულად მისასაღებელ ერთ მოსაუბრეს ყველგან ვიპოვით.

ენისთვის ძირითად ბაზას ანდაზები და ფრაზეოლოგიური გამონათქვამები წარმოადგენს, რაც თურქულ ენაში მრავლად გვხვდება; თითოეული მათგანი დიდი გამოცდილების შემდეგ არის ენაში დამკვიდრებული. მაგ: „ყურძენი ჭამე, ვენახი არ მოიკითხო“. ეს ისეთი ანდაზაა, რომელიც მწირად გამოიყენება, თუმცა თურქულ ენაზე საუბრისას შესაბამისი სიტუაციის გამოსახატად ხშირად იხმარება. ან თუნდაც „ფეხი იქამდე გამართე, სადამდეც საბანი გეყოფა“. მართალია, ამ ანდაზის არსში არც საბანია და არც ფეხი, თუმცა დიდი მნიშვნელობა და აზრია ჩადებული სწორი ინფორმაციის გადმოსაცემად.

თურქული ნათესაური ტერმინოლოგიის, საჭმლისა და ფერების გამოხატვის მხრივაც მდიდარი ენაა, მიუხედავად იმისა, რომ ენას აქვს სიტყვები, როგორცაა: დეიდაშვილი, მამიდაშვილი, ბიძაშვილი... მაგრამ მათ არ გამოიყენებენ და მათ ერთი სიტყვით, ფრანგულიდან შემოსული kuzen'ით გამოხატავენ, რის საფუძველზეც დაახლოებით 12 სიტყვის ხმარებიდან ამოღებას უწყობენ ხელს.

სიტყვები: რძალი, მული, ცოლის და, ცოლის ძმა, ქმრის ძმა... გერმანულ, ფრანგულ და ინგლისურ ენებში ერთი სიტყვით გამოიხატება, თუმცა თურქულ ენაში თითოეულ

ზემოხსენებულ ტერმინს შესატყვისი სიტყვა მოეძებნება ლექსიკონში.

სამყაროში არსებული ყველა ფერის გამომხატველი სიტყვა არსებობს თურქულში; დღესდღეისობით თურქულში 250-ზე მეტი ფერია, მაგ: ჩვილი ბავშვის პირისფერი, კურდღლის სისხლისფერი, გემის კვამლისფერი, მამლის ბიბილოსფერი... და თუ ამ ფერებს წინ „ლია” და „მუქ” სიტყვებს ჩავამატებთ, მათი რაოდენობა უფრო და უფრო გაიზრდება, თუმცა თითოეულ ასეთ ფერს თავისი გამოყენების წესი აქვს, კონკრეტულ სიტყვასთან ან შესატყვისთან შეგვიძლია მისი გამოყენება. რათქმაუნდა ეს ფერები ძირითად ფერებს არ წარმოადგენს და შედგენილი ფერებია, თუმცა თურქულ ენაში თითოეული მათგანი გამოიყენებადია.

კერძების დასახელებების მხრივაც მდიდარ ენად ითვლება თურქული, იმის შესახებ თუ რამდენი დასახელების კერძი არსებობს თურქულ სამზარეულოში, არ არის დადგენილი.

„სიკვდილი“ ერთ-ერთი მოვლენაა, რომელიც თითქმის ყველა ენაში ერთი ან ორი სიტყვით გადმოიცემა, თუმცა თურქულში სიტყვა „სიკვდილის“ აღმნიშვნელი 250-ზე მეტი ლექსიკური ერთეული არსებობს, თუმცა, როგორც ფერების გამოყენების შემთხვევაშიც, თითოეული კონკრეტულ სიტუაციაში გამოიყენება.

თურქული სიტყვა „kalp“ (გული), გერმანულად „das herz“, ფრანგულად „le coeur“, ინგლისურად „the heart” ერთი სიტყვით გადმოიცემა, თუმცა თურქულს გულის ამსახველი სიტყვები მრავლად აქვს „yürek“, „ gönül“ და ა.შ.

ამ ვითარების ფონზე შეგვიძლია გავაკეთოთ დასკვნა, რომ ენაში ურთიერთსაპირისპირო ვითარება ყალიბდება, მიუხედავად იმისა, რომ ბევრი ცნობაა თურქული ენის

ლექსიკურ სიმდიდრეზე, თანამედროვე მკვლევრები ენის საშიშროების ქვეშ ყოფნას უსვამენ ხაზს, მის დაკარგვასა და ინტერნაციონალიზაციაზე საუბრობენ.

„როცა ენის შესახებ ვსაუბრობთ, ისიც უნდა გავითვალისწინოთ რომ თურქეთს დღეს მძიმე პერიოდი უდგას, ხალხი დაღლილია, უიმედოა, ამდენი ახალგაზრდა უმუშევარია, ათათურქის მერ ჩამოყალიბებული ეს სახელმწიფო დიდი საშიშროების წინაშე დგას. როგორც ცნობილი გემის, „ტიტანიკის“ ჩაძირვა შეუძლებლად მიაჩნდათ და მაინც ჩაიძირა, იგივე მდგომარეობაშია დღეს თურქული ენაც, რა თქმა უნდა, თურქეთი ამ ეტაპს გადალახავს, თუმცა ამ სირთულის კვალი დიდხანს დარჩება“ (karaveli, 2012: 23-32).

თურქული ენა საიდან სადამდე მოვიდა: 1930 წლამდე თურქული ლექსიკონი მოიცავდა 29000 სიტყვას, დღეს ეს რაოდენობა 11000-მდე ჩამოვიდა, ხალხი გაადვილებულ ლაპარაკზე გადასული, საუბრობენ არა თურქულად, არამედ აქტუალურ, შექმნილ ენაზე.

„თითოეული ჩვენგანის პრობლემაა ენის გადაგვარება, გაუცხოება, დასუსტება, ჩვენი მოვალეობაა ენის დაცვა, დღევანდელი პრობლემის გადაჭრა მხოლოდ ასე გახდება შესაძლებელი“ (karaveli, 2012 : 23-32).

თურქი მკვლევარები დღევანდელი თურქეთისა და თურქული ენის პრობლემებზე საუბრობენ, თუმცა აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ ყველანაირად ცდილობენ ამ პრობლემის გადაჭრას და უჭირთ იმის აღიარება, რომ თურქული ენა ინტერნაციონალიზაციას განიცდის.

როგორც ვიცით, თურქეთი ტურისტული ქვეყანაა და ეს პრივილეგიად შეიძლება ჩაითვალოს, ამიტომ ადგილობრივი მოსახლეობა თუ ვაჭრები, რომლებსაც ხშირი შეხება

აქვს უცხოელებთან, ყველანაირად ცდილობენ ისეთი ტერმინები ჩამოაყალიბონ, რომელიც გასაგები იქნება როგორც ტურისტებისათვის, ასევე თვით თურქულენოვანი ხალხისათვის, თუმცა ამ ყველაფერმა ენის დამახინჯება და ყოვლად გაუგებარი წარწერებისა და ტერმინების ჩამოყალიბება გამოიწვია.

თანამედროვე ვითარებაში თურქულ ენაში არსებული პრობლემები შეიძლება სამ ნაწილად დავყოთ:

1. როდესაც სრული ინფორმაცია გადმოცემულია ინგლისურ ენაზე, მაგალითად: „Welcome turist, we spik english“ და ა.შ.

მიუხედავად იმისა რომ წარწერა ინგლისურ ენაზეა შესრულებული, გრაფიკულად და სტილისტიკურად გაუმართავია.

2. როდესაც ნაწილობრივ თურქულად და ნაწილობრივ ინგლისურად არის ინფორმაცია გადმოცემული, მაგალითად: „Happy Hamile Club“, „პირის სუნს delete“ და ა.შ.

3. როდესაც ინფორმაცია გადმოცემულია თურქულად ისეთი სიტყვებით, რომლებიც მხოლოდ თურქული ენისთვის არის დამახასიათებელი, მაგალითად: „კომპიუტერი-bilgisayar“ ; „აეროპორტი-hava limani“ და ა.შ.

თურქული ენის ერთ-ერთ მათავარ პრობლემას აბრები წარმოადგენს. ვაწყდებით ისეთ წარწერებს, როგორიცაა: „Copy“, „Center“ თითოეული ამ ინგლისურენოვანი სიტყვის წარმოთქმით, თურქული ანბანის შემადგენელი ასობგერა „C“ -“ჭ“ კარგავს თავის ფუნქციას და გამოიყენება როგორც ასობგერა „ც“ „კ“.

ის, რასაც თურქული ენა განიცდის, ლოგიკა არ მოეძებნება, ასეთი ენა არ არსებობს, „Welcome turist, we spik inglish“ – ასეთი წინადადება ინგლისური ვერ იქნება. ეს

მხოლოდ იმიტომ ხდება, რომ ინგლისურენოვანი ტურისტისათვის გასაგები იყოს. სხვა ქვეყნებში ასეთ წარწერებს ვერ შევხვდებით.

„საფრანგეთში 1994 წელს გამოცემული კანონით: „პროდუქტი, რომლის წარწერაც ფრანგული შრიფტით არ იქნებოდა დაწერილი, არ გაიყიდება“, სამწუხაროდ, ასეთი კანონი თურქეთში არ არის“ (Akalin, 2012:69-83).

ზემოთქმულს მასმედიაში არსებული პრობლემებიც ემატება, ბოლო დროის მანძილზე ენის ინვაზია ყველაზე მეტად ტელევიზიებში იგრძნობა.

„იმისათვის, რომ ხალხისგან ჩამოყალბდეს ერი, მხოლოდ და მხოლოდ საერთო ენის საფუძველზე არის შესაძლებელი. ერის დასასუსტებლად და მის გასაქრობად უპირველესი ნაბიჯი ენის დამლა, ენაზე ზეწოლაა; დღეს როდესაც თურქული ენის მდგომარეობას ვუყურებ, თითქოს ამ საშიშროებას ვხედავ“ (Egesoy, 2012 : 137-142).

კვლევებით დადგინდა, რომ მასმედია, ადამიანები, რომლებიც თურქულ ენაზე გვანვდიან ინფორმაციას ტელევიზიიდან, საშუალოდ 350 სიტყვას იყენებენ, ხოლო ზოგადად თურქულად მოსაუბრე საზოგადოების მიერ გამოყენებული სიტყვების რაოდენობა რამოდენიმე ათეულს შეადგენს, ასეთი მდგომარეობით, თურქული სიტყვების გამოყენების შემცირებით, სიტყვების მარაგიც მცირდება. „ჟურნალისტები როცა რაიმეს ახსნას ცდილობენ, „სხეულის ენას“ იყენებენ: ხელის, თვალის, წარბის გამოყენება და იწყებს ეკრანებთან, საბოლოოდ ეკრანები „ჰანტომიმის თეატრს“ დაემსგავსა, პირველყოფილი ადამიანებივით „ეეე“ „იიი“ გამოძახილებით საუბარი დაიწყეს, ამას ისიც ერთვის, რომ თურქულ სიტყვებში უცხო სიტყვების შერევით ახალი ენის ჩამოყალიბებას ცდილობენ“ (Egesoy, 2012 :137-142).

მიუხედავად იმისა, რომ თურქული ენის ლექსიკონში არსებობს შესაბამისი მნიშვნელობის სიტყვები, თანამედროვე დროში ამ სიტყვების უცხოური სიტყვებით ჩანაცვლებას ანიჭებენ უპირატესობას.

Bilgi alışı- Brifing; Saygılık-Prestij; Büyük-Mega; Hasret-Nostalji; Hesap-Adisyon; Köşk-Vila; Vurguncu-Spekulator; Bilgisayar-Computer; Çarpıcı haber-Flash haber; Sunucu- Spiker; Gösteri Adam-Şovmen; Hanım ağa-First leydi; İşhanım-Plaza ;Ekşiya-Mafya; Hava yastık-Airbag; Sevimli-Sempatik; Sevimsiz-Antipati; Yol Üstündeki Lokanta-Fast Food; Bahçe Çiçekler-Flora; İlan Tahta-Bilboard; Merak-Hobi; Merkez-Center; Son-Final; Büyük Şehir-Mega Kent; İki Kathı Ev-Dubleks; Kır Gezintisi-Piknik; Pekala-Okey; Torba-Poşet; Mağaza-Super, Hiper; Sayı Tabelasi-Score Board; Giriş-Welcome; Çıkış-Good Bye; Bedesten-Galeria.

არსებობს ასევე ისეთი სიტყვები, რომლებსაც თითქმის ყველა ენისთვის დამახასიათებელი გრაფიკულობა და წარმოთქმა ახასიათებს, თუმცა თურქულ ენაში მისი შესატყვისი სიტყვის როგორც გრაფიკულობა, ასევე წარმოთქმა სხვაგვარია:

Bilgisayar – კომპიუტერი; Hava Limanı – აეროპორტი; Uzum – ბანანი; Nisan – აპრილი; Ocak – იანვარი; Şubat – თებერვალი; Haziran – ივნისი; Temmuz – ივლისი; Eylül – სექტემბერი; Ekim – ოქტომბერი; Kasım – ნოემბერი; Aralık – დეკემბერი.

თურქეთში დაახლოებით 258 სატელევიზიო არხი და 187 რადიოა; რა თქმა უნდა ამ რაოდენობის ინფორმატორების, ჟურნალისტების პოვნა რთულია, ამიტომ შეიძლება ითქვას, რომ არაპროფესიონალებმა და საქმეში გამოუცდლებმაც მიჰყვეს ხელი ჟურნალისტობას, ისეთ პროფესიას, რომელიც სწორი ინფორმაციის სწორი

ფორმით გადმოცემას გულისხმობს, ეს შეიძლება დასახელდეს ერთ-ერთ მთავარ პრობლემად მასმედიისა.

ყოველივე ზემოთქმული და განხილული ემპირიული მასალის ანალიზი გვაძლევს საშუალებას დავასკვნათ: თანამედროვე სამყაროში თურქული ენა, ისევე როგორც ბევრი სხვა, განიცდის გლობალური პროცესების ძლიერ გავლენას და შედეგად იგი სახეს იცვლის. ინტერნაციონალიზაციის პროცესი იმდენად მძლავრი და სწრაფია, რომ მისი შეჩერება პრაქტიკულად შეუძლებელია. თუმცა თანამედროვე თურქული ენათმეცნიერება და თანამედროვე თურქული საზოგადოება მცდელობებს არ აკლებს წინ აღუდგეს ამ პროცესს და თუ ვერ შეწყვიტს, შეაჩეროს, შეასუსტოს მაინც. თუმცა, როგორც ანალიზი გვიჩვენებს, ენის ჭარბი ნაციონალიზაციაც ენის განვითარების შემაფერხებელ ფაქტორად შეიძლება იქცეს.

გამოყენებული ლიტერატურა

ორჰან მეშიმი, “ქართულ-თურქული და თურქულ-ქართული ლექსიკონი“, თბილისი. 2012;

Gülten Ülgen, “kavram geliřtirme“, 1998;

Doğan Aksan, “Türkçenin sözvarlığı“, Ankara. 1996;

D. Aksan, “Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını“, Ankara. 2012;

İlköğretim okulları için Türkçe Sözlük, 2005;

N. Uzun, Modern dilbilim Bulguları Işığında Türkçe sözlüğe Bir bakış, 2003;

TDK yayınları, “ TÜRKÇE SÖZLÜK“, 2011;

ULUSAL SEMPOZYUM, “TÜRKÇENİN TARİHİ GELİŞİMİ VE BÜGÜNKÜ DURUMU „, 01 NİSAN, 2010.

Kristine Tsittsabadze
Aspects of language nationalization and
internationalization based on Turkish language
dictionary material

Summary

The purpose of the article is to clarify the issue – what is the bigger problem for the modern Turkish language: rapid internationalization of the language or strict nationalization?

It is generally known, that internationalization is not a big problem for each language, on the contrary, it can be said that specialists look at this issue positively, so it becomes easier to establish a connection between nations and cultures. However, the situation is different with respect to Turkish: the internationalization is a big problem for the Turkish language, they see the danger, it may result in weakening and degenerating the language.